

J. J.

Jubileusz pierwszej w Polsce kolei linowej

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 7/1-2, 213-214

1962

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

HISTORIA PAPIERNICTWA

Stały dział historyczny „Przeglądu Papierniczego“ zawiera w nrze 6/1961 drugą część artykułu prof. Jadwigi Marchlewskiej-Szrajerowej *Celuloza w służbie lecznictwa*¹. W tej części autorka opisuje zastosowanie celulozy do produkcji leków, zwłaszcza antykrzepowych, zastępujących heparynę, dalej wyrobów kosmetycznych oraz urządzeń filtracyjnych. Artykuł stanowi fragment przygotowywanej do druku książki *Wszędobylska celuloza*.

Numer 7/1961 przynosi relację doc. Kazimierza Sarneckiego z badań papieru użytego do druku książek, które ukazały się w Warszawie w latach 1578—1581. (*Papier, na jakim tłoczono szesnastowieczne druki warszawskie*). Autor badał 6 druków: 2 polskie i 4 łacińskie. Z 7 różnych znaków wodnych występujących w papierze zastosowanym do druku zidentyfikował 4, określając młyny papiernicze, z których papier pochodził. Powyższą relację uzupełnia krótki zarys dziejów warszawskiego papiernictwa począwszy od roku 1524, z którego to roku pochodzi pierwsza wzmianka źródłowa dotycząca tego papiernictwa.

J.J.

DAWNE PIŚMIENICTWO Z DZIEDZINY PRZEMYSŁU SPOŻYWCZEGO

W latach 1875—1895 nastąpił na ziemiach polskich wielostronny rozwój przemysłu spożywczego. Sytuacja ta sprzyjała ukazaniu się czasopisma „Tellus“, które zajęło się problemami przetwórstwa płodów rolnych.

Charakterystykę tematyki czasopisma, w tym szczegółową treść 4 pierwszych i 2 ostatnich jego numerów oraz informacje o redaktorach i wydawcach podaje artykuł: „*Tellus*“, *czasopismo półmiesięczne poświęcone sprawom przemysłu rolniczego (1886—1887)*. Artykuł ten podpisany literami W. J. ukazał się w dziale *Historia techniki* miesięcznika „Przemysł Spożywczy“ nr 6/1961.

Również w „Przemysle Spożywym“ (nr 8/1961) znajdujemy omówienie pracy T. Nowaka *Cztery wieki polskiej książki technicznej*. Ze zrozumiałych względów uwaga recenzenta skupia się na wymienionych w pracy publikacjach z dziedziny przemysłu spożywczego. Recenzent wysuwa zastrzeżenia z powodu nieuwzględnienia szeregu ważnych jego zdaniem pozycji, m.in. pierwszej polskiej książki o cukrownictwie *Krótką nauka o zasiewaniu grubey ćwikły ... dla robienia z niej cukru*, wydanej w 1799 r.

J.J.

JUBILEUSZ PIERWSZEJ W POLSCE KOLEI LINOWEJ

W związku z 25 rocznicą istnienia kolei linowej Kuźnice-Kasprowy Wierch „Przegląd Kolejowy“ (nr 8/1961) zgromadził szereg artykułów poświęconych przygotowaniom, budowie i doświadczeniom eksploatacyjnym tej kolei.

Dr Wacław Lewicki i inż. Aleksander Kodelski podali w artykule *Pierwsza kolej linowa w Polsce* historię powstania inicjatywy budowy i organizacyjnych do niej przygotowań. Inż. Borys Lange opisał *Przebieg budowy kolei linowej na Kasprowy Wierch*, a inż. Adam Królikowski *Rozwój kolei linowych w Polsce*, zestawiające m. in. charakterystykę techniczną wszystkich krajowych środków transportu tego rodzaju.

Do tych artykułów dołączono również streszczenie opracowania inż. Eugeniusza

¹ Por. nr 4/1961 „Kwartalnika“.

Raabego *Kolej linowa Zakopane-Kasprowy Wierch*, które było opublikowane w nrze 4/1936 „Inżyniera Kolejowego“. Artykuł inż. Raabego podawał opis techniczny i szczegóły konstrukcyjne kolei.

J.J.

HAMULCE WESTINGHOUSE'A

W nrze 8/1961 „Horyzonty Techniki“ zamieściły artykuł mgra inż. Witolda Dowiatta *Sto lat hamulców Westinghouse'a*. Autor omawia narodziny wynalazku i jego wielkie znaczenie dla transportu kolejowego w ciągu blisko 100-letniego użytkowania (pierwsze próby odbyły się na przełomie lat 1869 i 1870), a ponadto wyjaśnia szczegółowo zasadę pomysłu Westinghouse'a oraz następnych ulepszeń tego wynalazku. Na zakończenie charakteryzuje najnowocześniejsze układy hamulcowe, które zaczynają obecnie zastępować system Westinghouse'a.

J.J.

ŹRÓDŁA REWOLUCJI KOPERNIKOWSKIEJ*

Skutki „kopernikowskiej rewolucji“ znalazły szerokie omówienie w pracach historyków nauki. Mniej natomiast pisano o źródłach tego przewrotu, tzn. o problemach i faktach, które doprowadziły Kopernika do przekonania o realnej rzeczywistości dobowego i rocznego ruchu Ziemi. Przypuszczenie, jakie co do tej genezy wysuwam, zapewne okaże się niecisłe przy wnikliwszym zbadaniu odnośnych źródeł, jednakże zwraca przynajmniej uwagę na naturalny ciąg problemów naukowych i oparte jest na własnych wspomnieniach Kopernika, dotyczących jego wcześniejszych prac.

Retyk, uczeń Kopernika w latach jego starości, podał w *Narratio Prima*¹ sześć zasadniczych powodów, „dlaczego odstąpić trzeba od hipotez sterożytnych astronomów“. Ich forma świadczy, że pochodzą od samego Kopernika. Trzeci, czwarty i piąty z nich nie są niespodziankami — dotyczą pozornych odległości planet, jednostajnego ruchu kołowego i ekonomii użytego aparatu matematycznego. Szósty odwołuje się do zasady, że „porządek i ruchy kręgów niebieskich opierają się na doskonałym systemie“, podając nieprzestrzeganie tej zasady przez dawnych astronomów jako przyczynę niezadowolającego stanu astronomii. Pierwszy i drugi argument musimy zacytować w całości:

„Po pierwsze do założenia, że ruchomością Ziemi da się wytłumaczyć lub przynajmniej dogodnie przedstawić większość zjawisk na niebie, doprowadziła go niewątpliwa (jak to słyszałeś) procesja punktów równonocnych i zmienność nachylenia ekliptyki.

Po wtóre, że zmniejszanie się mimośrodów Słońca uwidacznia się z tejże przyczyny i proporcjonalnie w mimośrodkach pozostałych planet“.

Te motywy wskazują, że Kopernik nie zajmował się wyłącznie problemem krótkoterminowej prognozy pozycji planet, chociaż tylko ta właśnie strona jego dzieła została przez historyków spopularyzowana. Dalsze dowody zainteresowania wariacjami długookresowymi znajdujemy w liście dedykacyjnym *De revolutionibus*. Otóż pierwsza z wymienionych tam przyczyn stworzenia nowego systemu astronomii

* W nrze 4767 londyńskiego „Nature“ z 11.3.1961 r. ukazał się interesujący artykuł J. R. Ravetza z uniwersytetu w Leeds. Artykuł ten za zgodą autora drukujemy w całości w tłumaczeniu J. Dobrzyckiego (przyj. red.).

¹ Zob. *Three Copernican Treatises*, ed. E. Rosen, 2 wyd. New York—London 1959, s. 136.